

Sygn. akt I ACa 1201/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 czerwca 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Bogdan Świerczakowski

Sędziowie: SA Barbara Trębska (spr.)

SO (del.) Paulina Asłanowicz

Protokolant: Karolina Długosz

po rozpoznaniu w dniu 3 czerwca 2016 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa J. K.

przeciwko Agencji Nieruchomości Rolnych z siedzibą w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 24 lutego 2015 r., sygn. akt I C 798/14

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Warszawie, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Barbara Trębska Bogdan Świerczakowski Paulina Asłanowicz

Sygn. akt I A Ca 1201/15

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo J. K. przeciwko Agencji Nieruchomości Rolnych w W. o zapłatę kwoty 1.412.061,89 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 września 2012 r. do dnia zapłaty, dochodzoną tytułem bezpodstawnego wzbogacenia oraz obciążył powoda kosztami procesu. Orzeczenie to oparł Sąd na następujących ustaleniach faktycznych i ocenie prawnej.

W latach 1995 – 1996 powód zawarł z pozwaną Agencją Nieruchomości Rolnych umowy dzierżawy nieruchomości rolnych o powierzchni 1093,6914 ha wraz z budynkami i budowlami trwale związanymi z gruntem, wchodzącymi w skład (...) Skarbu Państwa, którymi dysponowała Agencja Nieruchomości Rolnych Filia w K., oraz pobieranie z nieruchomości pożytków. W dniu 23 lipca 2003 r. umowa stron została rozwiązana, lecz powód nadal posiadał nieruchomość i ją użytkował. Na podstawie ugody sądowej zawartej przed Sądem Okręgowym w Koszalinie w dniu 10 listopada 2005 r. (I C 535/05) wszczęto postępowanie egzekucyjne przeciwko powodowi w celu wprowadzenia pozwanej w posiadanie nieruchomości. W dniu 16 maja 2012 r. komornik prowadzący egzekucję wydał Agencji szereg działek wchodzących w skład nieruchomości, a w dniu 2 lipca 2012 r. – pozostałe działki. Do dnia zwrotu

działek Agencji powód dokonywał na nich nakłady, poprzez zasiewy i ich uprawę. Pozwana dokonała zbioru zasiewów oraz sprzedaży plonów z nieruchomości, które zostały przez komornika odebrane powodowi. Pismem z dnia 16 lipca 2013 r. powód wniósł do Sądu wnioski o zawezwanie Agencji Nieruchomości Rolnych do próby ugodowej w zakresie tożsamym z dochodzonym w niniejszej sprawie roszczeniem. Pozwana w dniu 28 listopada 2014 r. złożyła oświadczenie o potrąceniu przysługującej jej wierzytelności z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości będących przedmiotem rozwiązanych dwóch umów dzierżawy w kwotach: 301.302,27 zł i 56.381,77 zł.

Dokonując oceny prawnej tak ustalonych istotnych w sprawie okoliczności faktycznych, Sąd pierwszej instancji uznał powództwo za wniesione z przekroczeniem terminu przedawnienia z art. 229 § 1 k.c. Wskazał, że po rozwiązaniu umów dzierżawy, powód był posiadaczem zależnym w złej wierze, a zatem z mocy art. 226 § 2 k.c. w zw. z art. 230 k.c. może żądać jedynie zwrotu nakładów koniecznych i to tylko o tyle, o ile właściciel wzbogaciłby się bezpodstawnie jego kosztem. Za nakłady konieczne uznał Sąd zasiewy na dzierżawionych nieruchomościach jako wydatki, których celem jest utrzymanie rzeczy w stanie zdatnym do normalnego korzystania, zgodnie z przeznaczeniem. Roszczenie powoda o zwrot takich nakładów uznał Sąd za przedawnione na podstawie art. 229 § 1 k.c. w zw. z art. 230 k.c., zgodnie z którymi roszczenia samoistnego posiadacza przeciwko właścicielowi przedawniają się z upływem roku od dnia zwrotu rzeczy. W odniesieniu do nakładów poczynionych na działki zwrócone Agencji 16 maja 2012 r. termin ten upłynął z dniem 16 maja 2013 r., a w odniesieniu do nakładów na działkach zwróconych 2 lipca 2012 r., termin przedawnienia upłynął z dniem 2 lipca 2013 r. Sąd nie podzielił stanowiska powoda, zgodnie z którym pozwana Agencja dokonała niewłaściwego uznania roszczenia pismem z dnia 19 lipca 2012 r. Zdaniem Sądu z pisma tego nie wynika, aby powód mógł oczekiwać, iż pozwana spełni świadczenie z tytułu nakładów dobrowolnie, a tylko takie zachowanie dłużnika, które można uważać za wolę dobrowolnego spełnienia świadczenia może być uważane za uznanie niewłaściwe. Z treści pisma nie wynika też, aby Agencja przyznała, że ma zadłużenie względem powoda z tytułu nakładów. Już też po upływie terminów przedawnienia złożył powód zawiadzenie od próby ugodowej (16 lipca 2013 r.). Pozew w sprawie niniejszej wniesiony został jeszcze później, bo 25 lipca 2014 r. Dla biegu przedawnienia nie miał, w ocenie Sądu, znaczenia fakt złożenia przez pozwaną zarzutu potrącenia, gdyż i ta czynność miała miejsce już po upływie terminów przedawnienia. Po upływie zaś tego terminu posiadacz nie może dochodzić od właściciela zwrotu nakładów koniecznych jako bezpodstawnego wzbogacenia.

W apelacji od powyższego wyroku, skarżąc go w całości wniósł powód o jego zmianę i orzeczenie co do istoty sprawy przez zasądzenie od pozwanej na jego rzecz kwoty 1.412.061,89 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 września 201 r. do dnia zapłaty oraz kosztami procesu za obie instancje ewentualnie o uchylenie worku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach procesu. Sądowi pierwszej instancji skarżący zarzucił:

1/ naruszenie art. 123 § 1 pkt 2 k.c., przez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie przez Sąd, że pozwana nie uznała roszczenie powoda,

2/ naruszenie art. 118 k.c. i art. 229 § 1 k.c. przez uznanie, że roszczenie powoda uległo przedawnieniu, w sytuacji gdy pozwana uznała roszczenie w piśmie z dnia 19 lipca 2012 r. oraz składając z piśmie z dnia 28 listopada 2014 r. ogólny przepis dotyczący potrącenie, a nie przepis art. 502 k.c.,

3/ naruszenie art. 405 k.c. w zw. z art. 226 § 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie.

Pozwana wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów za postępowanie apelacyjne.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

apelacja zasługiwała na uwzględnienie. Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia Sądu pierwszej instancji stanowiące podstawę faktyczną rozstrzygnięcia i przyjmuje je za własne. Ustalenia te wymagają uzupełnienia o stwierdzenie, że w większości zwrócone pozwanej Agencji nieruchomości były obsiane i to ona, a nie powód czerpała z tego pożytki, aczkolwiek brak jest podstaw do ustalenia jaki obszar gruntu był w taki sposób zagospodarowany.

Głębszej analizy wymaga też pismo pozwanej Agencji z dnia 19 lipca 2012 r. pod kątem oceny, czy jego treść pozwala na uznanie, że stanowi ono uznanie niewłaściwe o jakim mowa w art. 123 § 1 pkt 2 k.c., a więc przerywające bieg terminu przedawnienia. Pismo to jest odpowiedzią na wystąpienie powoda z dnia 4 lipca 2012 r., a zatem po zwrocie pozwanej działek gruntu, w którym proponuje on, że będzie korzystał z nieruchomości do 30 września 2012 r. celem zbioru posianych zbóż. Powód zapowiada, że gdy Agencja nie wyrazi na to zgody, uzasadnionym stanie się żądanie zapłaty kwoty stanowiącej uśrednioną wartość poniesionych przez niego nakładów koniecznych w postaci dokonanych zasiewów i uprawy ziemi do 15 maja 2012 r., która wyniosła 1.700.000 zł, a jako podstawę żądania wskazał art. 226 k.c., a nie art. 405 k.c. W odpowiedzi na to wystąpienie powoda, Agencja w piśmie z 19 lipca 2012 r. nie zgodziła się na dalsze posiadanie nieruchomości przez powoda, opisała jego nielojalne do tej pory wykonywanie ugody, jego złą wiarę. Na końcu pisma stwierdził, że z zagadnieniem dobrej i złej wiary związane jest stanowisko Agencji odnośnie do żądania zwrotu nakładów na uprzednio obsiane grunty, a podstawę ewentualnych rozliczeń mogłyby stanowić roszczenia posiadacza samoistnego w złej wierze. Precyzyjne zajęcie stanowiska w przedmiocie zwrotu nakładów koniecznych będzie, zdaniem pozwanej, możliwe po ustaleniu charakteru tych nakładów, ich zakresu oraz wartości. Powyższe stanowisko, w ocenie Sądu Apelacyjnego stanowi o przyznaniu przez pozwaną, że powodowi - po poczynieniu niezbędnych do tego ustaleń - może przysługiwać roszczenie o zwrot nakładów koniecznych związanych z obsianiem działek gruntu.

Zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem uznanie roszczenia nie musi przybrać postaci oświadczenia woli, bieg przedawnienia przerywa bowiem także tzw. uznanie niewłaściwe. Uznanie roszczenia nie zostało zdefiniowane w przepisach kodeksu cywilnego. Ustawa przewiduje jedynie skutek dokonania tej czynności w postaci przerwania biegu przedawnienia (art. 123 § 1 pkt 2 k.c.). W doktrynie prawa i judykaturze przyjmuje się, że uznanie roszczenia może być dokonane w dwóch formach: jako uznanie właściwe oraz uznanie niewłaściwe. Pierwsze stanowi nieuregulowaną odrębnie umowę ustalającą co do zasady i zakresu istnienie albo nieistnienie jakiegoś stosunku prawnego, drugie zaś określone jest jako przyznanie przez dłużnika wobec wierzyciela istnienia długu. Uznanie niewłaściwe jest więc oświadczeniem wiedzy a nie woli dłużnika (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 1997 r., II CKN 46/97, OSNC 1997/10/143). Taki charakter uznania niewłaściwego zaaprobował też Sąd Najwyższy w uzasadnieniu orzeczenia z 7 grudnia 1957 r. (OSPika 1958, poz. 194), stwierdzając między innymi, że „uznanie niewłaściwe nie jest czynnością prawną, a jedynie przyznaniem obowiązku świadczenia wynikającego z innego źródła, a więc deklaratywnym stwierdzeniem, że taki obowiązek istnieje i że dłużnik nie zamierza się uchylić od jego wypłacenia”. Powyższe stanowisko i stanowisko doktryny podkreślają, że niewłaściwe uznanie roszczenia nie jest czynnością abstrakcyjną. Tytułem zobowiązania dłużnika pozostaje wierzytelność, którą uznał. Osoba uznająca roszczenie nie traci zatem możliwości wykazywania, że roszczenie to w rzeczywistości nie istnieje (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2005 r., I CK 580/04, LEX nr 301787). Uznanie roszczenia definiuje Sąd Najwyższy w wyroku 7 marca 2003 r. (I CKN 11/01, LEX nr 83834), jako każdy przypadek wyraźnego oświadczenia woli lub też innego jednoznacznego zachowania się dłużnika wobec wierzyciela, z którego wynika, że dłużnik uważa roszczenie za istniejące. O uznaniu roszczenia można zatem mówić wówczas, gdy określone zachowania dłużnika dotyczą w sposób jednoznaczny skonkretyzowanego, skierowanego przeciwko niemu. Do uznania roszczenia ze skutkiem z postaci przerwania biegu przedawnienia może dojść przez takie zachowanie się zobowiązanego, które choćby nie wyrażało zamiaru wywołania tego skutku – dowodzi świadomości istnienia roszczenia po stronie zobowiązanego i tym samym uzasadnia przekonanie uprawnionego, że zobowiązany uczyni zadość temu roszczeniu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 2012 r., III CSK 208/11 i powołane tam orzecznictwo). Co istotne, uznanie niewłaściwe może dotyczyć także roszczeń, których wysokość nie jest jeszcze dokładnie ustalona (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2005 r., I CK 580/04).

Wynika z powyższego, że uznanie jest przejawem lojalności dłużnika, w stosunku do wierzyciela i zapobiega wytaczaniu niepotrzebnych procesów. Uznanie niewłaściwe polega na tym, że dłużnik nie składa wprawdzie wyraźnego oświadczenia o uznaniu roszczenia, lecz na podstawie objawów jego zachowania kontrahent może zasadnie przyjmować, że dłużnik ma świadomość ciężącego na nim zobowiązania i ma zamiar dobrowolnego spełnienia świadczenia. W ocenie Sądu Apelacyjnego taki charakter ma pismo pozwanej z 19 lipca 2012 r. i dalsze jego zachowania (zgłoszony zarzut potrącenia wierzytelności z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości),

potwierdzające co do zasady istnienie po stronie pozwanej zobowiązania z tytułu zwrotu nakładów koniecznych. Wszak nie kwestionowała ona, że to powód obsiał grunty i że nie miał możliwości dokonania ich zbioru. Nie kwestionowała też, że były to nakłady konieczne. Ustalenia będzie wymagało rodzaj nakładów, ich rozmiar i wartość, co pozwana przyznaje w swym piśmie z 19 lipca 2012 r.

Reasumując, Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko powoda odnośnie do uznania niewłaściwego dokonanego przez pozwaną w opisanym wyżej piśmie. Nie ma on natomiast racji, że podstawę prawną żądania dochodzonego przez powoda może stanowić art. 405 k.c. Stosunki między właścicielem a posiadaczem rzeczy regulują przepisy art. 224 – 226 k.c., jako szczególne do ogólnej formuły z art. 405 k.c. Przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu należy stosować m.in. wtedy, gdy nie ma innego środka prawnego, przy wykorzystaniu którego możliwe byłoby przywrócenie równowagi majątkowej, naruszonej bez prawnego uzasadnienia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2009 r., II CSK 242/09 LEX nr 5511030). Orzecznictwo i doktryna wskazują bowiem, że dochodzenie roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia jest z reguły bezcelowe wtedy, gdy z takim roszczeniem konkuruje inne roszczenie dotyczące tego samego przedmiotu. Dopiero gdy realizacja takiego innego roszczenia nie mogłaby doprowadzić do zwrotu korzyści lub jej odzyskanie byłoby połączone ze znacznymi trudnościami, uzasadnione jest zgłoszenie roszczenia na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (zob. J. Pietrzykowski, w: Komentarz 1972, t. 2, s. 951; orz. SN z 15 września 1945 r., C I 116/45, PiP 1946, Nr 2, s. 120; wyrok Sądu Najwyższego z 18 listopada 2009 r., II CSK 242/09, OSN 2010, Nr C, poz. 74). Wprost o wyłączeniu przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu w przypadku dochodzenia roszczeń związanych z rozliczeniami z tytułu nakładów wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 grudnia 2013 r. (V CSK 13/13, LEX nr 1425056) i Sąd Apelacyjny powyższy pogląd ten podziela.

Wbrew zatem wywodom apelacji przepis art. 405 k.c. nie mógł stanowić podstawy prawnej roszczenia powoda w sytuacji, gdy istnieją przepisy *lex specialis* regulujące odrębnie zasady zwrotu nakładów koniecznych dokonanych na rzecz przez posiadacza.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny nie podziela poglądu Sądu pierwszej instancji o przedawnieniu roszczenia, na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. W całości bowiem będzie wymagało przeprowadzenie postępowania dowodowego dla merytorycznego rozpoznania żądania, które z uwagi na uwzględniony zarzut przedawnienia zostało przez Sąd Okręgowy pominięte. O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 108 § 2 k.p.c.

Barbara Trębska Bogdan Świerczakowski Paulina Asłanowicz